

SVENSKT NÄRINGSLIV

Investera för ökad konkurrenskraft

MARS 2024

Dags att få fart på Sverige

Sverige står inför en utmanande tid med högt förändringstryck. Vi har tappat mark i välståndsligan och även om företag och hushåll idag ser mer optimistiskt på framtiden förväntas Sverige ha lägst tillväxt i EU 2024.

Utvecklingen går att vända, men det är bråttom att få rätt förutsättningar på plats. Vi behöver ta vara på den kraft som finns i entreprenörskap och företagande, och skapa de bästa tänkbara förutsättningarna för att stärka Sveriges attraktivitet och konkurrenskraft.

Vi har i grunden ett bra utgångsläge. Nu behövs ett tydligare fokus på ett växande Sverige. För utan starkare ekonomisk tillväxt kommer vi varken att bli vinnare i den gröna omställningen, eller klara av våra stora utmaningar med utanförskap och hög arbetslöshet.

En kraftsamling för tillväxt och vässad konkurrenskraft kräver handling inom flera områden:

Stärk förutsättningarna för att Sverige ska bli en vinnare i den gröna omställningen

Vi har påbörjat ett omfattande skifte där det fossila ska fasas ut till förmån för mer hållbara alternativ. För att Sverige ska kunna leda omställningen måste vi bland annat bygga ut den fossilfria elproduktionen och utveckla vår infrastruktur. Vi behöver bygga framtidens energisystem och redan nu öka den fossilfria elproduktionen. Vi måste skapa förutsättningar för stora investeringar i både elproduktion, elnät och infrastruktur för att stärka vår konkurrenskraft.

Stärk attraktionskraften för internationell kompetens och investeringar

Det måste löna sig ännu bättre att arbeta, investera och anstränga sig. För att säkra ett växande välstånd behöver Sverige stärka drivkrafterna. Vi både kan och måste bli ett mer attraktivt land för internationell kompetens, företag och investeringar. Investeringarna för den gröna omställningen är beroende av att företagen har tillgång till efterfrågad kompetens. Då har vi inte råd att skatta bort vare sig kunskap eller ambition.

Vässa kvaliteten på forskning och utbildning och gör Sverige till en kunskapsnation i världsklass

Vi behöver stärka kvaliteten och relevansen i hela vårt utbildningssystem för att säkra vår framtida kompetens och konkurrenskraft. Genom att underlätta och uppmuntra för företag att investera i forskning och utveckling stärker vi Sverige som ett attraktivt och självklart val för forskare, entreprenörer och annan viktig kompetens från hela världen. I slutet av den här rapporten utvecklas diskussionen om dessa områden.

Tiden att agera är nu. Låt oss höja ambitionsnivån för vilket land Sverige kan bli. Det är dags att få fart på Sverige.

Kraft att konkurrera

Ordet konkurrenskraft har ingen entydig definition. En tolkning är att konkurrenskraft handlar om ett företags eller ett lands förmåga att hävda sig i konkurrensen. Snävare tolkningar utgår från exportindustrins förmåga att vinna marknadsandelar på den internationella marknaden. Under senare år ser det ut som att Sverige har lyckats med detta.

På längre sikt är det många fler faktorer som avgör hur det går för Sverige. Ett sätt att fånga konkurrenskraft i en bredare bemärkelse är att använda sig av IMD:s konkurrenskraftsindex (International Institute for Management Development). I den senaste mätningen ligger Sverige på åttonde plats. Medan Danmark, Irland och Schweiz toppar listan.

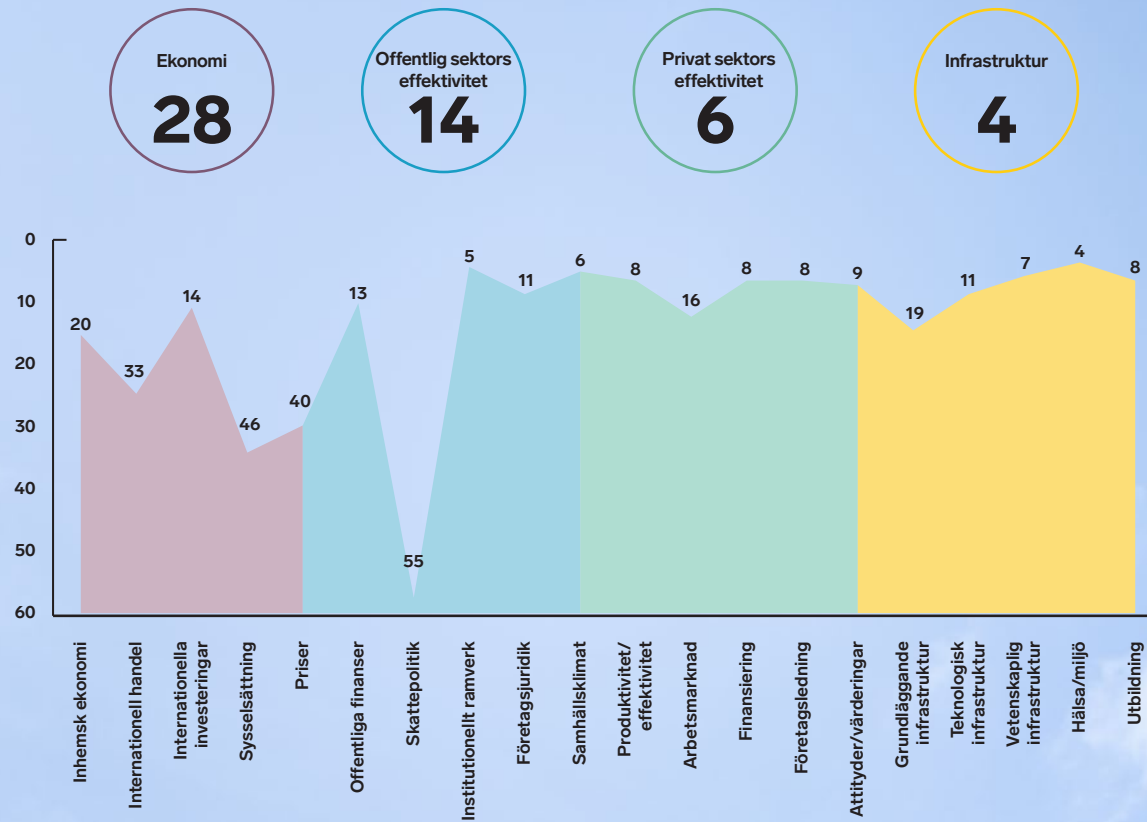
IMD:s konkurrenskraftsindex 2023

1. Danmark
2. Irland
3. Schweiz
4. Singapore
5. Nederländerna
6. Taiwan
7. Hongkong
8. Sverige

Sverige har under senare år tappat placeringar i kategorin ekonomisk utveckling. Noterbart är vår dåliga prestation vad gäller sysselsättning, vilket kan hänföras till en hög strukturell arbetslöshet. Det är knappast förvånande att Sverige som högskatteland rankas lågt just vad gäller skatter. Infrastruktur är den övergripande kategori där vi presterar bäst. Men det är noterbart att vi ligger sämre till inom den undergrupp som kallas grundläggande infrastruktur, vilket inkluderar transport- och energiinfrastruktur.

Sveriges position i IMD:s undersökning uppdelad på underkategorier

Källa: IMD

En SWOT-analys för Sverige

När företag arbetar med att utveckla sina strategier är det vanligt att de genomför en så kallad SWOT-analys. Denna modell identifierar interna styrkor och svagheter, samt externa möjligheter och hot. Resultatet blir ett bättre underlag för att fatta strategiska beslut. I stället för att bara jaga i kapp och lösa akuta problem, kan långsiktighet skapas – där vi utan att blunda för det dåliga, gör det mesta av det som är bra. I den tid vi nu befinner oss i finns det därför anledning att göra en SWOT-analys för Sverige.

En SWOT-analys innehåller ett stort mått av subjektivitet om vilka aspekter som ska tas med och hur de ska klassificeras in under respektive rubrik. Ibland beskrivs det som att processen att ta fram analysen är den viktiga, då deltagarna tvingas mejsla ut en tydligare bild av vad den gemensamma strategin är. Att ta fram en SWOT-analys för ett land blir lätt en övermäktig uppgift eftersom det kommer att uppstå skilda åsikter om hur en sådan ska se ut. Förslaget här är därför snarare en exemplifiering och ska ses som startpunkten för en vidare diskussion.

Ofta brukar det inte vara svårt att rada upp exempel på svagheter och det finns flera kandidater att ta med än de som står här. Men det är också viktigt att känna sina egna styrkor; dessa ska man se till att använda som hävstänger för att få ut det mesta av dem. Den svenska företagssektorn står stark finansiellt, innovationsmässigt och teknologiskt. Kan vi bli ännu bättre på att vårda vår industriella bas framåt?

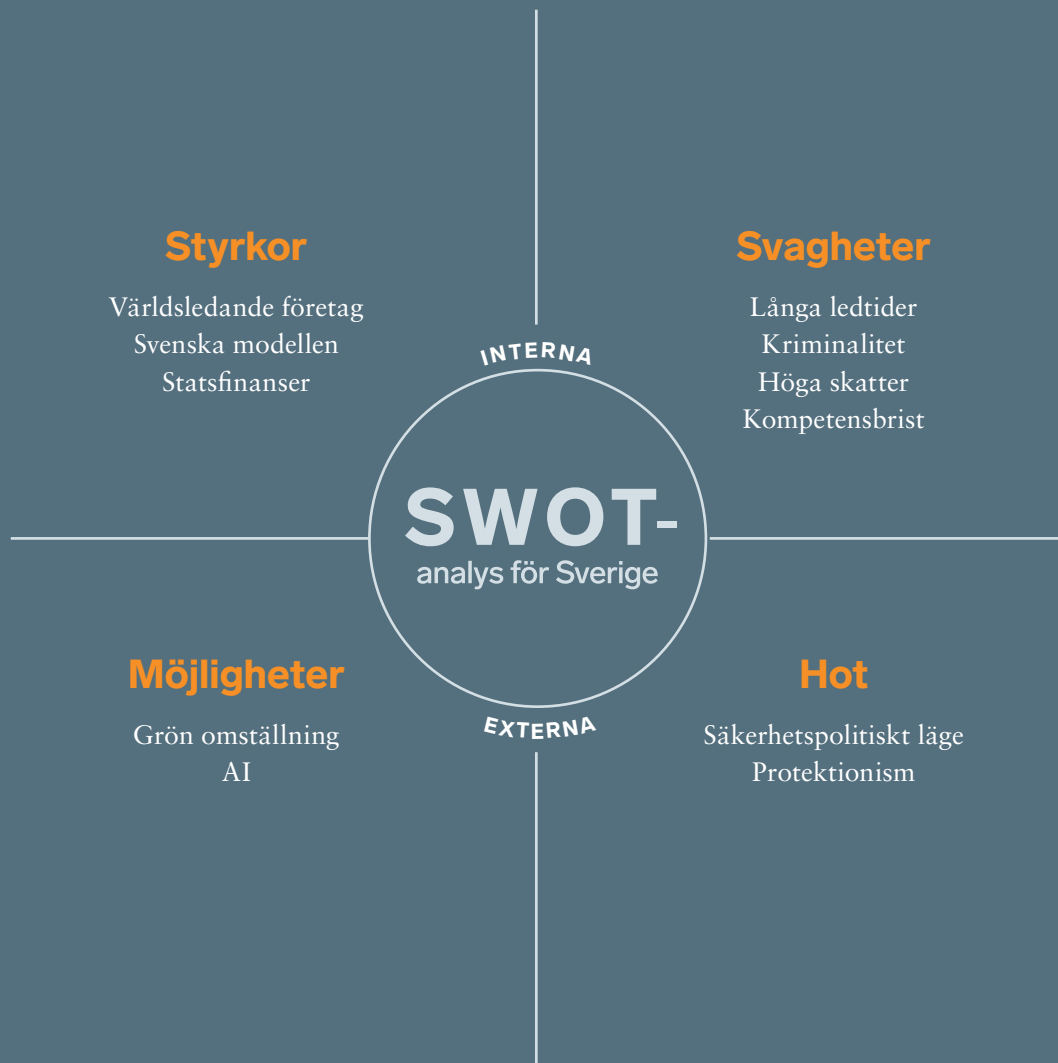
Den svenska arbetsmarknadsmodellen levererar låga konfliktnivåer och arbetsrätten har kunnat reformeras inom ramen för partssystemet. I närtid har vi också sett att konkurrenskraften har kunnat

stärkas genom återhållsamma löneavtal i samband med inflationskrisen. Hur ser vi till att kollektivavtalsmodellen är attraktiv även framgent, inte minst för nya företag och för nya branscher?

Styrkor behöver värnas och framtidssäkras. Hur ska man till exempel se på en sådan viktig sak som korruption? Organisationen Transparency International rankar Sverige som ett av de länder i världen som har lägst grad av korruption. Samtidigt noterar organisationen att den negativa trenden fortsätter och att Sverige har tappat 7 poäng sedan 2015; att en styrka försvagas är i sig en svaghet.

Som en parallell till de interna faktorerna, är det lättare att se det negativa också i den externa analysen. Det finns ingen brist på hot. Det råder krig i vårt närområde och potentiellt finns ett antal högst påtagliga säkerhetspolitiska hot som vi behöver ta med i beräkningen. Trender mot ökad regionalisering av handeln kan öka kostnaderna, och särskilt för ett litet och öppet land som Sverige är alla hot mot frihandeln kännbara.

Samtidigt får vi inte missa de möjligheter som också finns där. Psykologiskt är det lätt att se förändring som hotfullt. Visserligen är det så att grön omställning inte alltid är smärtfri att genomföra och att AI-teknologin för med sig vissa risker. Men dessa transformationer innebär också möjligheter. Inte minst Sverige kan bli vinnare genom att ligga i framkant i den teknologiska omställningen.

Tillväxtens betydelse

Nobelpristagaren i ekonomi, Robert Lucas, sade en gång att "once you start thinking about growth, it's hard to think about anything else". Ett enkelt räkneexempel kan illustrera vad han menade. Antag att två länder – land A och land B – inledningsvis har samma levnadsstandard. Tack vare en mer tillväxtorienterad politik växer ekonomin i land A därefter med 2,5 procent per år, medan ekonomin i land B växer med 1,5 procent per år. Ränta-på-ränta-effekterna kommer då innebära att ekonomin i land A har växt med 85 procent efter 25 år, medan ekonomin i land B endast har växt med cirka 45 procent (se diagrammet till höger). Skillnaden i BNP per capita mellan de två länderna kommer vid det laget vara ungefär lika stor som skillnaden i välstånd idag är mellan Sverige och Slovenien.

Detta resonemang kan också appliceras på löner. Om Sverige för en tillväxtpolitik som medför 2,5 procent årlig tillväxttakt i 25 år så möjliggör det för stora och breda välståndsförbättringar för löntagare. I ett sådant scenario skulle tillväxten skapa utrymme för att medianlönen i Sverige kan stiga från dagens 34 000 i månaden till 63 000 kronor i månaden.

Vad räkneövningarna ovan visar är att en ekonomisk politik som skapar hög tillväxt egentligen är viktigare för vårt gemensamma välstånd än en politik som prioriterar utjämnade konjunktursvängningar eller fördelningspolitik framför tillväxt. En lyckad konjunkturpolitik kan hålla uppe konsumtionen

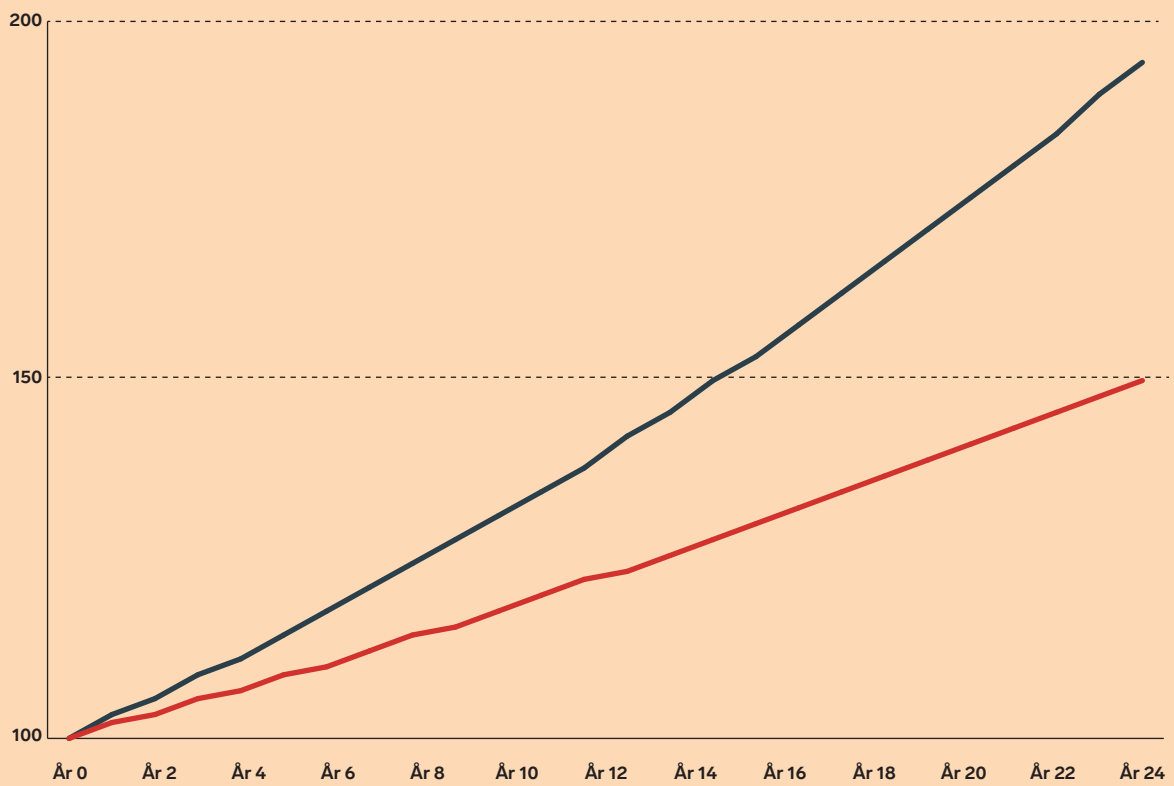
med 1 eller 2 procent under en lågkonjunktur, men en långsiktigt högre tillväxt skapar enorma välfärdsvinster över tid. Om vi kan få ekonomin att växa med 40 procent mer på 25 års sikt (skillnaden mellan land A och B i exemplet ovan) kommer det också att ha mycket större betydelse för låginkomsttagares inkomster än någon annan tänkbar fördelningspolitisk reform. Trots detta ligger fokus i den ekonomiska debatten oftast på konjunktur- och fördelningsfrågor i stället för tillväxt och produktivitet.

På lång sikt är den tekniska utvecklingen avgörande för vilken välståndsnivå ett land kan uppnå. Teknisk utveckling möjliggör ökad produktivitet, att vi lyckas skapa allt större resurser till samma eller lägre kostnader. För varje arbetad timme och för varje investerad krona kan vi idag skapa större värden tack vare tekniska framsteg och innovationer. Nyckeln som låser upp en ökande produktivitet är humankapital och utbildning. För att kunna använda befintlig teknik eller för att skapa ny teknik behövs tekniskt kunniga människor. Därför är en hög kvalitet i vår grundskola, högskola samt inom forskning och utveckling sannolikt det viktigaste för att höja vårt välstånd långsiktigt. Elproduktion, eldistribution, fysisk och digital infrastruktur och den typen av fysiska investeringar är nödvändiga, men inte tillräckliga, förutsättningar som behöver finnas på plats för att vi ska kunna ta tillvara den potential som den tekniska utvecklingsnivån ger oss.

Välståndsnivåer vid olika tillväxttakter

Skillnaden mellan 2,5 och 1,5 procents årlig tillväxt

BNP per capita, index, år 1 = 100

Hållbar tillväxt

I Sverige har medvetenheten om miljöproblemen funnits med oss länge. I Göteborg mättes 1963 det hittills högsta värdet upp för svaveldioxidföroreningar. Det året var föroreningarna i snitt 120 mikrogram per kubikmeter luft. Sedan dess har luftkvaliteten stadigt förbättrats i hela landet och i den senaste mätningen låg föroreningarna i Göteborg på bara 2 procent av vad de var för 60 år sedan. Företagens tekniska lösningar och politiska beslut har bidragit till att luften vi andas är hälsosammare för oss människor och att problemet med förorening har avtagit i snabb takt.

Samtidigt som miljön har förbättrats har den ekonomiska aktiviteten fortsatt med oförminskad styrka. Det bor idag fler människor i Göteborg, fler bilar tillverkas och fler har råd att köra bil. Anlöpen i Göteborgs hamn har ökat och den hanterade godsvolymen i hamnen är nu sex gånger högre än 1960. Trots all denna ökade aktivitet är miljön i bättre skick. Tillväxt går att kombinera med miljöhänsyn.

Även när det kommer till klimatet visar utvecklingen i Sverige att det går att kombinera tillväxt med ett aktivt klimatarbete. Vi har successivt minskat användningen av fossila bränslen och vår elproduktion är i huvudsak fossilfri. Utsläppen av växthusgaser har sedan 1990 minskat med 37 procent, samtidigt som bruttonationalprodukten i fasta priser har fördubblats.

De tidiga utsläppsminskningarna drevs fram främst av förändringar i energiproduktion och industriella processer. Längre fortsatte utsläppen att öka i transportsektorn. Men transportererna illustrerar på ett tydligt sätt att när det väl finns förutsättningar för ett tekniskskifte kan det gå snabbt. Utsläppen av växthusgaser från inrikes transporter toppade 2007 och har sedan dess gått ned med 37 procent. Minskningstakten för den inhemska transportsektorns utsläpp är just nu högre än för utsläppen som helhet, samtidigt som utsläppen från utrikes transporter ligger kvar på en hög nivå.

Regeringen har lagt fram en klimatpolitisk handlingsplan. Den innehåller flera förslag på styrmedel och åtgärder för att stärka svensk elförsörjning, både genom utbyggnad av fossilfri el och nätinfrastruktur, men också för snabbare elektrifiering av industri och transportsektor, ökad förutsägbarhet och effektivitet i miljötillståndprocesser och för att skapa en mer hållbar och tillförlitlig transportinfrastruktur. Det är välkommet, men tempot i att leverera på ambitionerna är nu avgörande. En bred styrmedelsutredning tillsätts under 2024 för att utforma vilka ytterligare styrmedel som behövs för att Sveriges åtaganden i EU ska nås på ett kostnads-effektivt och samhällsekonomiskt effektivt sätt. Det är en förutsättning för att leva upp till Parisavtalet och EU:s gröna giv.

Men det är inte bara tillväxt som behöver kombineras med klimatomställning. Omställningen måste också kombineras med tillväxt. Det är en sak att på politisk väg sätta upp ambitiösa klimatmål, men för att målen också ska bli verklig behövs de backas upp av en bred folklig förankring. En sådan kan i längden bara säkras i en tillväxtekonomi. När människor upplever att de får det bättre är de mer benägna att prioritera att lägga resurser på annat än det rent materiella.

En ekonomi som växer skapar möjligheter för fler att få det bättre utan att det sker på bekostnad av andra. I en ekonomi utan tillväxt finns inte de möjligheterna, utan någons förbättring måste motsvaras av någon annans försämring. Det är ingen slump att länder som upplever ekonomisk stagnation också upplever en ökad politisk konfliktnivå, något som inte är en bra jordmån för långsiktiga klimatåtgärder.

Tillväxt för säkerhetens skull

Under de senaste åren har hotbilden mot Sverige och det svenska samhället förvärrats. Vid flera tillfällen har ansvariga politiker och beslutsfattare konstaterat att säkerhetsläget inte har varit så komplext och allvarligt sedan det kalla kriget. Hoten avser både den inre säkerheten i form av organiserad brottslighet och otrygghet, och den yttre säkerheten i form av hot från antagonistiska stater, i synnerhet Ryssland. De globala spänningarna har också ökat till följd av ett alltmer auktoritärt Kina.

Regeringens och riksdagens åtgärder för att hantera den inre och yttre säkerheten duggar tätt och myndigheterna arbetar för att bygga upp en ökad motståndskraft i samhället genom förebyggande åtgärder och beredskapssystem. Näringslivet står bakom 80 procent av alla varor och tjänster som produceras i Sverige. Ett livskraftigt näringsliv som står starkt även i kristider kan upprätthålla försörjningen av varor och tjänster, försörjning för befolkningen och finansieringen av det offentliga åtagandet. Svenskt Näringsliv har tillsammans med medlemsorganisationer och andra näringslivsorganisationer genomgått en snabb förändringsprocess under de senaste två åren, där formella grupper och arbetsgrupper på ett helt annat sätt än tidigare arbetar med den inre och yttre säkerheten. Inom Svenskt Näringsliv pågår ett flertal tvärssektoriella samarbetsprojekt där internationell handel, energiförsörjning, klimatomställning, arbetsrätt, konkurrenskraft, näringspolitik, ekonomisk politik och digitala policyer nu också sätts i en säkerhetskontext. Säkerhetsläget utgör en ökad oförutsägbarhet och instabilitet för näringslivet, vilket medför ökade kostnader och försvårad affärsverksamhet.

Försvarsberedningen konstaterar att Sveriges totalförsvarsförmåga är direkt kopplad till en fungerande samhällsekonomi. Vid höjd beredskap och krig måste vi kunna säkerställa totalförsvarets behov av varor och tjänster, finansiell stabilitet,

näringslivets funktioner och handeln med omvärlden. Regering och ansvariga myndigheter har alltmer börjat förstå näringslivets centrala roll och därmed behovet av att involvera och inkludera arbetsgivarorganisationer, branschorganisationer och företag i säkerhetsarbetet. Varken staten eller näringslivet har möjlighet att på egen hand hantera de utmaningar vi idag står inför. Ett nära samarbete och koordinering mellan den offentliga och den privata sektorn måste till.

Det säkerhetspolitiska läget kräver dessutom att vi ökar investeringarna i det civila och militära försvaret av Sverige. En ekonomi som växer innebär att dessa nödvändiga förstärkningar underlättas. Ett rikare land har helt enkelt lättare att finansiera och producera de resurser som krävs för dess försvar.

Hitintills under mandatperioden har arbetet med krishantering och inflationsbekämpningen, samt trygghets- och säkerhetsfrågorna, varit i fokus för den ekonomiska politiken. Framåt behövs ett ökat fokus på det som på sikt kan bygga vår ekonomi starkare. Det handlar då om reformer som kan underlätta för näringslivet att investera, växa och anställa fler.

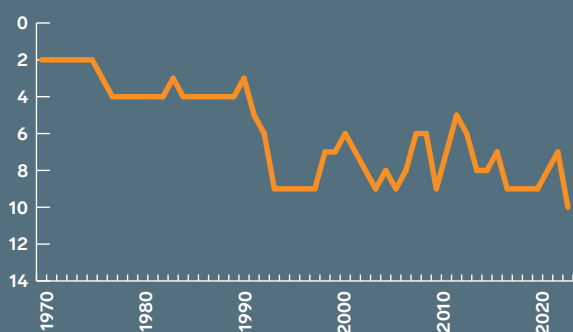
Därför måste säkerhetspolitiken och totalförsvarets utbyggnad underbyggas av reformer som syftar till en högre tillväxtförmåga i den svenska ekonomin. På sikt är det bara tillväxt som kan generera de omfattande resurser som ett växande säkerhetsbehov kräver, givet att vi inte vill ge avkall på andra offentliga åtaganden. Det finns därför ett stort behov av att låta säkerhetspolitiken stöttas av en tydligare tillväxtpolitik. Under kommande år kommer försvaret att få ta del av en större procentandel av BNP. De resurser som kan avsättas för försvaret beror både på denna procentandel och på hur stor och hur växande vår BNP är.

Välståndsligan

Sverige på den lägsta platsen någonsin i välståndsligan

Välståndsligan mäter OECD-ländernas BNP per capita (justerad för köpkraft) och kan ses som ett mått på ett lands relativa levnadsstandard. Under början av 1970-talet låg Sverige på fjärde plats, men föll sedan gradvis till elfte plats under 1990-talskrisen. Därefter steg Sverige i början av 2000-talet till en sjunde plats 2011, innan vi återigen tappade i rankningen. Enligt senast tillgängliga data från OECD ligger Sverige på tolfte plats i välståndsligan. Det är den lägsta platsen någonsin – till och med lägre än i samband med 1990-talskrisen (se diagrammet nedan). Skillnaderna mellan länder är dock ofta liten, vilket innebär att betydelsen av enskilda års förändringar inte bör överdrivas. Att Sverige tappade så mycket 2022 kan delvis bero på att vi dessförinnan legat före många andra länder i återhämtningen efter pandemin. Likväl är det anmärkningsvärt att vi på ett decennium tappat fem platser och nu är på en lägre nivå än under 1990-talet.

Sveriges plats i välståndsligan

Källa: OECD via Ekonomifakta

Tabellen på nästa sida visar vilka länder som placerar sig på topp femton i välståndsligan. Många länder som är jämförbara med Sverige ligger betydligt bättre till än oss. Det finns ingenting som säger att vi inte kan vara lika bra eller bättre än dessa. Men de tre länderna i toppen av listan har på olika sätt speciella förhållanden som bör kommenteras. Att Luxemburg och Irland ligger väsentligt högre än övriga länder förklaras delvis av att de har stora kapitalavkastningar och arbetsinkomster registrerade i landet som sedan går vidare till utlandet. Exkluderar man de inkomster som lämnar länderna genom att mäta BNI i stället för BNP så minskar Irlands och Luxemburgs välstånd med ungefär 30 procent. Även efter en sådan justering ligger dock Irland och Luxemburg i topp, men försprånget blir mindre.

När det kommer till Norge kan man hävda att välståndet beror på tillgången på olja och gas, samt att detta är omöjligt eller svårt att ta efter för oss. Naturtillgångar kan vi givetvis inte skapa själva och oljan bidrar till de norska inkomsterna. Men den norska ekonomin är betydligt bredare än bara naturresurser. Norge har också avancerade industri- och tjänsteföretag utanför petroleumsektorn.

Schweiz och Irland har båda lyckats attrahera kapital på olika sätt: Irland i form av företags-tillgångar som lokaliseras i Dublin. Schweiz är sedan länge ett attraktivt hem för förmögna personer från hela världen. Utan att ta efter dessa länder finns det lärdomar att dra av Schweiz och Irland. Genom att vara ett attraktivt land för företag, ägare och entreprenörer kan välståndet växa genom ökade investeringar, mer know-how, högre löner, nya arbetstillfällen och ett ökat utbud av riskvilligt kapital.

Välståndsligan 2022

USD, köpkraftsjusterat

1	Luxemburg	143 394
2	Irland	128 343
3	Norge	95 027
4	Schweiz	82 390
5	USA	76 360
6	Danmark	74 962
7	Nederländerna	70 966
8	Österrike	68 775
9	Australien	68 701
10	Island	66 638
11	Belgien	65 818
12	Sverige	65 209
13	Tyskland	64 101
14	Finland	59 808
15	Kanada	57 058

Källa: OECD via Ekonomifakta

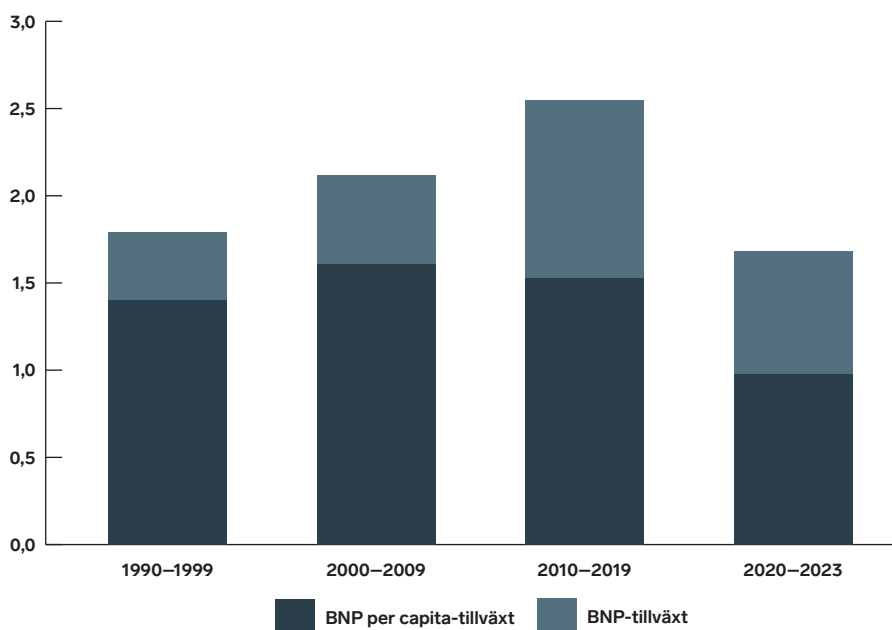
BNP per capita

Tillväxt mäts normalt som tillväxt i bruttonationalprodukt från år till år. Tillväxten i BNP svarar då på frågan hur mycket mer som produceras i år jämfört med förra året. Om ett lands befolkning växer uppstår en del av tillväxten automatiskt eftersom det är naturligt att det är mer som produceras om det är fler som producerar. BNP per capita-tillväxten blir då ett mer rättvisande mått som visar hur produktiviteten i hela ekonomin utvecklas. Det blir svaret på frågan hur mycket mer som produceras per invånare.

I diagrammet nedan framgår den genomsnittliga årliga tillväxttakten under de senaste decennierna. Eftersom Sverige har en befolkningstillväxt blir BNP per capita-tillväxten lägre än det vanliga tillväxtmättet. Skillnaden beror på befolknings-tillväxten. Under 2010-talet var skillnaden mellan de två måtten som störst, mycket till följd av hög invandring. Under det här decenniet har tillväxten i BNP per capita i Sverige utvecklats svagt.

Genomsnittlig årlig tillväxttakt i BNP och BNP per capita

Källa: SCB, egna beräkningar

Privata investeringar driver tillväxt

Det ligger nära till hands att fokusera på det som är aktuellt just nu. Det kan tyckas som att vi ständigt är i någon form av kris. Bara de allra senaste åren har vi upplevt pandemi, Rysslands angreppskrig, inflation och energiprischock. En svag, eller till och med negativ tillväxt, är det mest framträdande draget för den svenska ekonomin just nu. Akuta problem behöver hanteras, men det gäller att inte vara så upptagen av i nuet att långsiktigt agerande ställs åt sidan.

Företag behöver ständigt tänka framåt. Vad händer med teknologin, marknaden och konkurrenterna? Vad behöver vi göra för att förbättra oss och bli bättre rustade för framtiden? Vilka investeringsbeslut behöver fattas?

På samma sätt är det med ett land. Parallellt med här och nu, behövs framtidsfokus. Vad behöver vi investera i nu för att skapa framgång och trygghet för kommande tider?

Läget att göra investeringar är osedvanligt bra. Det finns gott om både privat och offentligt kapital. Storleken på de totala investeringarna i Sverige uppgick till 27 procent av BNP 2022. Det motsvarar cirka 1 600 miljarder kronor. Näringslivet stod för 22,5 procentenheter och det offentliga stod för 4,5 procentenheter. Näringslivets investeringar är med andra ord fem gånger så stora som de offentliga. För att verkligen få utväxling på politiska reformer som syftar till ökade investeringar måste förutsättningarna för näringslivets investeringar vara gynnsamma. Och grundförutsättningarna är på många sätt goda. Företagssektorns soliditet har förbättrats tydligt under de senaste två decennierna. Utrymmet för skuldfinansiering av privata investeringar ser alltså generellt sett bra ut utifrån ett skuldsättningsperspektiv.

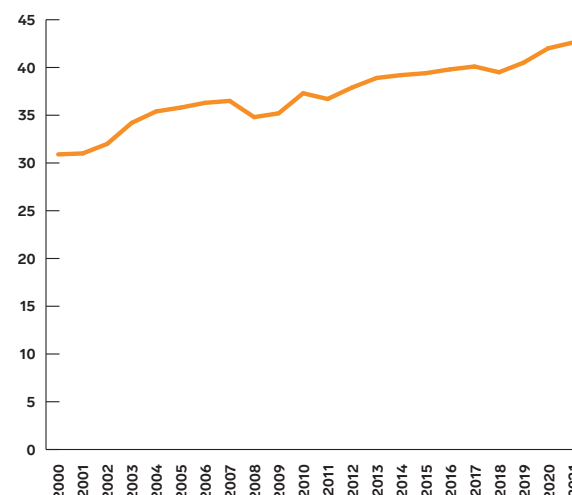
Även pensionskapitalet har stärkts över tid. Det samlade svenska pensionskapitalet uppgick 2022 till 8 100 miljarder kronor, vilket motsvarar 137 procent av BNP. Det kan jämföras med 2006 då det förvaldade kapitalet motsvarade 86 procent av BNP. Även här dominerar privat ägda tillgångar och den offentliga delen av kapitalet (buffertfonderna) har minskat från 32 till 22 procent av kapitalet. Det som har växt till under motsvarande tid är tjänstpensionskapitalet och kapitalet i premiereservfonderna.

Kapitalet finns med andra ord på plats för att finansiera investeringar, förutsatt att de är lönsamma och förutsättningarna är de rätta. En sådan investeringsdriven tillväxt kommer med nödvändighet att vara driven av privat kapital eftersom det redan i utgångsläget är privata aktörer som står för det mesta av investeringarna.

Men det finns därutöver behov av offentliga investeringar och även olika typer av blandformer mellan offentliga och privata satsningar.

Företagssektorns soliditet 2000–2021

Procent

Rätt använda statliga muskler

Det finanspolitiska ramverket etablerades i sviterna av 1990-talskrisen och de problem som då blev uppenbara med en svag styrning av statsutgifterna. Vid tillkomsten var det många som tvekade om politikerna verkligen skulle orka med att respektera regelverket. Men det visade sig snabbt att resultaten överträffade förväntningarna. Sedan 1997 har den offentliga bruttoskulden minskat från 67 till 30 procent av BNP. Något som kan jämföras med att skuldnivåerna i jämförbara länder samtidigt har gått i den andra riktningen. I diagrammet nedan ser vi utvecklingen från år 2000 och framåt.

I själva verket är läget ännu bättre i de offentliga finanserna eftersom bruttoskulden inte tar hänsyn till att den offentliga sektorn också har tillgångar. Den finansiella nettoförmögenheten, där

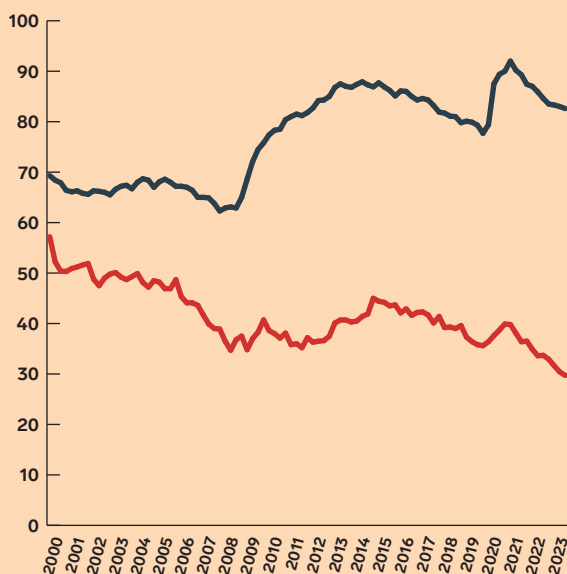
finansiella tillgångar räknas med, har successivt stärkts. När saldomålet infördes gjordes det med den tydliga motiveringen att det skulle bidra till att den offentliga sektorns nettoskuld skulle försvinna till 2010. Detta mål uppnåddes redan 2006. Trots detta bibehölls överskottsmålet.

En sänkning av överskottsmålet skedde först 2019 och då endast med två tredjedels procent. Effekten har blivit en fortsatt uppbyggnad av den finansiella nettoförmögenheten. Ett annat sätt att uttrycka det är att staten har tagit ut mer i skatt än vad som har behövts för att täcka de offentliga utgifterna. Resultatet har blivit en stat som successivt har gjort sig rikare på bekostnad av den privata sektorn.

Numera ligger nettoförmögenheten på 30 procent av BNP, vilket framgår av diagrammet nedan.

Offentlig bruttoskuld i Sverige och EU

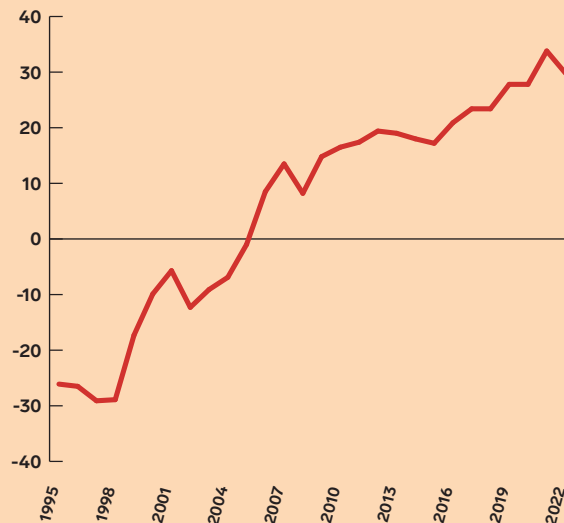
Procent som andel av BNP

Källa: Eurostat

Den offentliga sektorns nettoförmögenhet

Procent som andel av BNP

Källa: SCB

Även måttet finansiell nettoförmögenhet är en underskattning av styrkan i Sveriges offentliga finanser. Detta eftersom reala tillgångar inte räknas med. Dessa består främst av fastigheter och tidigare gjorda investeringar i infrastruktur. Här finns tyvärr väldigt inexakta data på vad dessa tillgångar egentligen är värda, men uppskattningar ligger mellan 1 500 och 4 600 miljarder kronor.

Svenskt Näringsliv har under en längre tid förespråkat en övergång till ett balansmål. Redan i vårt remissvar i frågan 2010 menade vi att ”ett saldomål på mellan minus en (-1) och noll (0) procent av BNP är fullt tillräckligt ur ett stabiliseringspolitiskt perspektiv”. Motiven var att undvika en onödig överbeskattning och en successiv förmögensöverskattning från privat till offentlig sektor.

Av den anledningen var Svenskt Näringsliv positivt till den senaste sänkningen av överskottsmålet från 1 procent till en tredjedels procent, som trädde i kraft 2019. Erfarenheten sedan dess är att skuldnivån fortsatt att sjunka. Vi ligger nu nära den nedre gränsen i det skuldintervall som riksdagen angett som lämpligt, 30–40 procent av BNP. Det finns alltså en bristande överensstämmelse mellan nuvarande saldomål och skuldankaret. I nuvarande regelverk är överskottsmålet överordnat; det rimliga vore att i stället göra skuldmålet överordnat.

En sådan justering skulle göra ramverket mer logiskt uppbyggt och möjliggöra att resurser frigörs för nödvändiga offentliga investeringar. Exakt hur ramverket ska utformas avgörs i den parlamentariska översyn som har beslutats av regeringen. En mindre höjning av skuldankaret skulle inte rubba förtroendet för de offentliga finanserna.

Ränteläge för investeringar

Ränteläget i Sverige är gynnsamt, vilket gör att investeringarna kan genomföras till rimliga kostnader. Visserligen har det under de senaste två åren funnits ett tryck uppåt på den långa räntan, men i ett historiskt perspektiv är den ändå fortsatt låg.

Långa räntan i olika tidsperioder

Snittränta, 10-årig statsobligation	
90-talet	7,59
00-talet	4,32
10-talet	1,33
Hittills 20-talet	1,07
Januari 2024	2,18

Källa: Ekonomifakta

De teknikskiften som vi nu står inför kräver omfattande investeringar. Ett annat sätt att beskriva samma sak är att säga att teknikskiften skapar investeringsmöjligheter. Själva tanken med investeringarna är att de ska skapa positiv avkastning, att de ska vara lönsamma och att de ska betala tillbaka mer än de kostar.

Vissa av de investeringar som behövs framåt är tydligt statliga angelägenheter, andra tydligt privata. Men i många fall är gränserna inte knivskarpa, utan det finns valmöjligheter och motiv för samverkan mellan det offentliga och privata. Även om privata aktörer har stora förmågor så kan investeringsprojektens storlek och långa tidshorisonter tala för statligt engagemang. I vissa fall finns politisk osäkerhet om förutsättningarna för en investering; det rationella är då att den politiska aktören själv får stå för den egenproducerade risken. Vidare kan positiva externaliteter tala för att ett statligt engagemang behövs för att nå en samhällsekonomiskt tillräckligt hög total investeringstakt i till exempel ny kärnkraft.

Krisåtgärder leder fel

Den finanspolitiska stabiliseringspolitiken har gjort comeback först i finanskrisen och nu senast i och med pandemin. Till del har det varit framtvingat av att de penningpolitiska stabiliseringsmöjligheterna under en period uttömde sina resurser. Det verkar också som att finanspolitiken har lyckats undvika de mer flagranta misstag som gjordes under 1970- och 80-talen. Det finns numera en allmän uppslutning bakom att finanspolitiken kan användas för konjunkturutjämning och det är också institutionaliserat och stadfäst i det finanspolitiska ramverket, som ju utgår från att överskottsmålet ska följas över konjunkturcykeln. Regelverket tillåter med andra ord tillfälliga underskott som vägs upp av överskott i högkonjunktur.

Men det finns skäl att inte överdriva stabiliseringspolitikens förmåga. De allra flesta saker som har betydelse i längden handlar om strukturerna i ekonomin. Exempelvis varierar arbetslösheten med konjunktursvängningarna, men det större

problemet är den strukturellt höga arbetslöshet som finns med oss såväl i upp- som nedgång.

Finanspolitisk stimulans fungerar bäst i riktigt dramatiska krislägen, då det är svårt att träffa fel när man trycker på gaspedalen. I mer normala svackor är det inte krisåtgärder som är svaret på frågan.

För närvarande befinner vi oss i ett svagt ekonomiskt läge, men det ser heller inte ut som att vi är på väg in i en accelererande krissituation. Finanspolitiskt finns därför möjlighet att luta åt det stimulerande hållet, men inte lansera regelrätta krispaket. En bättre väg är att satsa framåt genom investeringar. Investeringar ger viss stimulerande effekt på ekonomin redan när de genomförs, men framför allt ger investeringarna möjligheter till en långsiktigt högre tillväxtbana. Det är dags att satsa på en investeringsdriven tillväxt.

Undvik flaskhalsar

De stora investeringsbehov som Sverige står inför syftar till att minska brister på bland annat el, brister inom säkerhet och brister inom transport- och överföringskapacitet. Under investeringsfaserna kommer efterfrågan på råvaror, insatsvaror, it-system och kompetens att öka. Därmed finns det tydliga risker för flaskhalsar med efterföljande prisökningar. När vi ska bygga ut överföringskapaciteten och produktionen av el krävs koppar, stål, andra råvaror, it-resurser, transporter, fastigheter och ingenjörer med mera. Samma gäller upprustningen av det militära försvaret, vägarna samt järnvägarna och investeringar i nya bostäder. Om investeringsbehovet skulle uppgå till 2 procent av BNP innebär det en ökad efterfrågan i ekonomin om 120 miljarder.

För att en sådan ökning i efterfrågan inte ska resultera i högre priser behöver marknaderna för råvaror, transporter, insatsvaror, bostäder och arbetskraft fungera väl. I så fall kan den ökade efterfrågan leda till ett ökat utbud i stället för högre priser. Störst risker för flaskhalsar finns sannolikt på marknaderna för kompetens och bostäder.

Exempelvis kommer den framtida efterfrågan på ingenjörstimmar inte att tillgodoses genom den produktion av ingenjörer som svenska universitet och högskolor har idag. Fler behöver förmås att studera teknik och ta examen som ingenjörer i framtiden. Civil- och högskoleingenjörsutbildningarna måste vara relevanta och hålla god kvalitet. Men de befintliga ingenjörerna måste också spurras bättre att jobba mer och axla ansvarsroller. Internationella ingenjörer och annan efterfrågad kompetens måste finna det attraktivt att flytta till Sverige för att jobba. Detta försvåras idag, exempelvis av höga marginalsatser på arbetsinkomster.

På många håll i Sverige råder det också brist på bostäder, inte minst där jobben växer till. På de orterna kommer också arbetskraften att behöva bostäder. På sikt kan bostadsbristen byggas bort, men då behöver marknaderna för hyresrätter fungera bättre. Detta uppnås bara om hyrorna får spegla det faktiska marknadsvärdet, så att investeringskalkylerna går ihop och spadar sätts i marken. Riskerna är annars att den ökade efterfrågan inte leder till fler ingenjörstimmar och investeringar, utan till högre löner och för få bostäder.

Bara lönsamma investeringar är investeringar

Många är överens om att vi behöver öka investerings- takten i Sverige för att hantera klimatförändring- arna, elförsörjningen och beta av underhållsskulden. Men så fort det kommer till frågan om vilka specifika offentliga investeringar som ska genom- föras minskar samsynen. Det centrala kriteriet vid val mellan olika offentliga investeringar är samhällsekonomisk lönsamhet. Investeringar som uppnår samma nivå av klimatnytta, men till en lägre samhällsekonomisk kostnad än andra alternativ, ska prioriteras.

När det kommer till infrastruktur har vi en underhållsskuld på befintliga vägar och järnvägar som uppgår till 127 miljarder kronor. Bristerna i infrastrukturen leder till försenade leveranser, minskar företagens vilja att växa och försvårar arbetspendlingen. Att vårda och underhålla Sveriges befintliga infrastrukturtillgångar är väsentligt mer lönsamt än att försumma underhållet för att sedan tvingas ersätta tillgångar i förtid.

Inom elsystemet behöver vi beakta både produktions- kostnader och de systemtjänster som vissa produktionsslag tillför.

Alla investeringar är inte samhällsekonomiskt lönsamma och de projekt som är lönsamma är lönsamma i olika utsträckning. Det är därför centralt att de offentliga investeringsbesluten vilar på lönsamhetsanalyser som kan ge oss en god resursallokering och inte resursslöseri. För att lyckas med det måste investeringsbesluten vila på samhällsekonomiska lönsamhetsbedömningar av högsta kvalitet.

Fokuset på samhällsekonomisk lönsamhet måste därför öka. För att bidra till ett sådant fokus skulle riksdagen behöva besluta om bindande regler och principer för prioriteringen av de offentliga investeringarna.

Kunskapsbaserade tillgångar

I en alltmer utpräglad kunskapsekonomi blir det allt viktigare att hantera kapital som inte bara består av det fysiskt handfasta. Individens humankapital växer genom relevant utbildning och arbetslivserfarenhet. Företag bygger upp sitt organisationskapital när de över tid lär sig hur de effektivast ska bedriva just sin verksamhet.

Det finns också tydligt kunskapsbaserade tillgångar som är så avgörande för företagen att de behöver skyddas på olika sätt. Det kan yttra sig i olika former av immaterialrättsliga skydd, såsom patent och varumärken. Avgörande är också företags-hemligheter som inte är registrerade, utan något som företagen själva skyddar och fattar beslut om.

Sverige rankas högt i internationella jämförelser av innovation. Exempelvis ligger vi på andra plats efter Schweiz i WIPO:s Global Innovation Index, som mäter 80 olika aspekter på innovation och väger samman i ett gemensamt index. I den

europiska European Innovation Scoreboard hamnar vi på andra plats efter Danmark som gått om oss och knipit topplaceringen.

Våra goda placeringar beror i hög grad på stora innovativa företag, med Ericsson i spetsen, som är aktiva i sina innovationsprocesser och som i hög utsträckning använder sig av immaterialrättsliga skydd. I mindre företag ser det annorlunda ut. Svenska små och medelstora företag använder immaterialrättsliga skydd i lägre utsträckning (8,4 procent) än snittet inom EU (10 procent). Detta samtidigt som vi vet att små och medelstora företag som har registrerade immateriella rättigheter i snitt har 68 procent högre omsättning per anställd. Investeringar i kunskapsbaserade tillgångar ger god avkastning och det gäller inte minst tillgångar som skyddas med immaterialrätt.

Investera i bättre regler

Miljö- och klimatutmaningarna som världen står inför är stora och vår förmåga att hantera dem är beroende av tusentals investeringsbeslut i det privata näringslivet. Om Sverige ska kunna vara en ledande nation måste regelverken kring investeringar förbättras. En annan förutsättning för investeringarna i näringslivet är en väl fungerande elförsörjning.

Svenskt Näringslivs scenarioanalys för 2050 analyserar hur det framtida svenska elsystemet långsiktigt kan utformas så effektivt som möjligt så att en konkurrenskraftig och fossilfri ekonomi kan skapas. Analysen pekar mot att vi kommer att behöva flera olika produktionssätt med en ökad elproduktion, framför allt planerbar kraft i form av ny kärnkraft men också från vindkraft, som går snabbare att bygga.

Investeringar inom miljö- och klimatområdet är direkt eller indirekt beroende av tillstånd enligt miljöbalken, tillstånd som kan ta tio år eller mer att få och där osäkerheten ofta är stor om de slutliga villkoren för verksamheten. Därmed är den svenska miljölagstiftningen ett av de största hindren för näringslivets investeringar. Multinationella företag jämför idag hur effektiva tillståndprocesserna i olika länder är innan de fattar investeringsbeslut. Faktum är att en majoritet av de företag som upplever problem i tillståndprocessen i Sverige idag väljer att inte genomföra investeringen alls, alternativt att förlägga investeringen utomlands.

Det är dags att reformera miljölagstiftningen så att hastigheten i klimatomställningen kan fördubblas. Det kräver förändringar i lagstiftningen, men också vid tillämpning av densamma.

Glappet mellan de miljöpolitiska målsättningarna och den rättsliga regleringen behöver tas bort. De samhällsekonomiska konsekvenserna behöver analyseras så att det blir möjligt att bedöma vilka

styrmedel som kan och bör användas för att nå olika mål och samtidigt understödja investeringar som bygger långsiktig konkurrenskraft för näringslivet.

Även om EU-rätten idag begränsar valet av regleringslösningar är det viktigt att också överväga mer radikala förändringar av miljölagstiftningen på längre sikt. Om Sverige ska kunna vara en stark röst i EU krävs det att vi fortsätter reducera våra utsläpp samtidigt som vi förstärker vår konkurrenskraft. Tiden är därför mogen att börja diskutera hur andra typer av miljöregleringar än dagens tillståndsprövning och individuella tillsyn skulle kunna se ut.

Utöver tillståndprocesserna är den ständiga strömmen av nya regler något som tynger de svenska företagen. Kostnaden för den tid och de resurser som läggs på att följa och hantera lagar och myndighetsregler uppgår enligt Tillväxtverket till drygt 377 miljarder kronor varje år. Den växande regelbördan påverkar företagens kostnader och därmed deras konkurrenskraft.

När Svenskt Näringsliv under 2020 bad företagen att berätta om sina upplevelser svarade drygt 20 procent av företagen att komplicerade regelverk var det största hindret för utveckling och tillväxt. Även i Svenskt Näringslivs undersökning av det lokala företagsklimatet framgår att regelbördan är ett betydande problem. Regelbördan är, vid sidan av svårigheterna att hitta rätt kompetens, det enskilt största tillväxthindret för små och medelstora företag i Sverige, visar Tillväxtverkets senaste rapport från 2023.

Svenskt Näringsliv har i flera rapporter tagit fram och presenterat en lång rad reformer av miljöbalken och tillståndprocesserna samt reformer för en minskad regelbörda.

Viktiga policyområden

Stärk Sverige som kunskapsnation

Det behövs reformer för ökad kvalitet och relevans genom hela utbildningssystemet: från förskola till högskola. Svenska elever och studenter ska ligga i topp i internationella kunskapsmätningar. Ett särskilt fokus behövs på naturvetenskap, teknik, ingenjörskap och matematik.

Idag är det för få elever som klarar grund- och gymnasieskolan. För få väljer utbildningar som leder till yrken som företagen efterfrågar. Nyantagna studenter till högskolan har otillräckliga förkunskaper och alltför få genomför utbildningen på utsatt tid. Rätt investeringar i utbildningssystemet skapar kompetenta och kreativa medarbetare och företagare.

Utbildningssystemet behöver i större utsträckning anpassas efter arbetsmarknadens efterfrågan. Underlätta och stärk kompetensutveckling och livslångt lärande som stärker individernas ställning på arbetsmarknaden och utgår från företagens efterfrågan. Förändringar av utbildningssystemet är dock inte tillräckligt för att åtgärda de svårigheter som företag idag har att rekrytera personal med relevant kompetens. Det behövs därför också reformer som attraherar internationell kompetens till Sverige.

Företagens kompetensförsörjning måste underlättas och utbildning ska leda till jobb för individen och stärkt konkurrenskraft och innovation för företagen och Sverige.

Satsa på internationell kompetens och relevant forskning i världsklass

Svenska företag ska ha goda förutsättningar att rekrytera, attrahera och behålla internationell kompetens. Sverige behöver förbättra möjligheterna för utländska entreprenörer att driva näringsverksamhet i Sverige (exempelvis genom riktade startup-visum).

Forskning och utveckling är avgörande för att öka kunskapsinnehållet i produkter och tjänster. Det är på det sättet som näringslivet kan höja sina förädlingsvärden. För att öka de privata FoU-investeringarna måste det offentliga forsknings-systemet bättre spegla näringslivets styrkeområden. Samarbete med akademi och institut är en avgörande faktor för var företagen väljer att förlägga sina FoU-investeringar.

Andra viktiga faktorer för Sveriges attraktionskraft för FoU-investeringar är att det behövs ett mer konkurrenskraftigt FoU-skatteavdrag och en så kallad expertskatt minst i nivå med våra konkurrentländer.

Tydliga ekonomiska incitament bör också kopplas till lärosätenas direkta forskningsfinansiering – en innovationspremie. Svenskt Näringsliv kan konstatera att den internationella trenden under en längre tid gått mot ökad konkurrensutsättning av forskningsfinansieringen, något som också stöds av bland annat OECD.

Inrikta skattepolitiken mot att främja arbete, företagande och investeringar

Ett väl fungerande skattesystem är avgörande för säker och långsiktig finansiering av välfärdsystem och andra gemensamma offentliga åtaganden. En hållbar utveckling kräver långsiktigt hållbara skatteregler. Skattesystemet behöver utgå från hur välbästand och tillväxt skapas. För att det ska finnas ett överskott att beskatta måste ekonomin ges goda möjligheter att utvecklas och växa.

För att värna konkurrenskraften på lång sikt måste det svenska skattesystemet utformas med hänsyn till utvecklingen i omvärlden. Den geopolitiska situationen, klimatomställningen och ekonomins digitalisering är omständigheter som kräver lyhördhet på det skattepolitiska området. Tillväxt är en grundförutsättning för att klara de utmaningar vi står inför och för detta behövs

investeringsvilliga och innovativa företag som ges pålitliga och förutsägbara möjligheter att bedriva sin verksamhet. Det måste löna sig bättre att utbilda sig, arbeta, ta mer ansvar på jobbet och att utveckla sin kompetens genom hela arbetslivet. Sverige har inte råd att skatta bort investeringar, ambition och kunskap.

Skapa rätt förutsättningar för näringslivet att leda hållbar utveckling

Världen står inför omfattande miljö- och klimatutmaningar. Investeringar i det privata näringslivet är helt avgörande för vår förmåga att hantera dem. Om Sverige ska kunna vara en ledande nation måste regelverken kring investeringar förbättras och politiken måste ge långsiktiga och förutsägbara villkor för näringslivet. En annan förutsättning för investeringarna i näringslivet är en väl fungerande elförsörjning.

En resurseffektiv och fossilfri ekonomi är centralt och nödvändigt för att lösa dagens och framtidens hållbarhetsutmaningar. De tilltagande klimatförändringarna, den globala förlusten av artrikedom och ekosystemtjänster samt den accelererande spridningen av skadliga föroreningar är tätt sammankopplade och självförstärkande problem. Därför måste de hanteras parallellt och med hjälp av lösningar som kan adressera flera problem samtidigt.

Lösningarna finns i näringslivet, men förutsättningar skapas av politiken. En lönsam hållbar utveckling måste bygga på marknadsekonomiska principer, där företag och hållbara lösningar kan bygga sig starka och konkurrera globalt. Genom att undanröja hinder, skapa gynnsamma och långsiktiga marknadsförutsättningar och ge rätt typ av incitament för utvecklingen av den marknadsdrivna hållbara ekonomin kan svenska företags arbete accelerera och hållbar tillväxt skapas i Sverige. Genom handel kan hållbara svenska lösningar också spridas globalt och minska utsläppen utanför Sveriges gränser.

För att klara omställningen krävs det ett helhetsperspektiv som omfattar såväl det ekonomiska som det klimatomfattiga, miljömässiga och sociala. Omställningen kan bara lyckas om vi ser till samhället i helhet. Människor behöver känna tilltro till de möjligheter som finns i klimatomställningen, såväl globalt som i Sverige.

Modernisera och uppdatera infrastrukturen

Sverige behöver en god internationell tillgänglighet. Landets hamnar och flygplatser är våra omvärldsnävar och behöver rätt förutsättningar. Skatter och avgifter behöver ur ett internationellt perspektiv vara konkurrenskraftiga. Transportsystemet bör byggas ihop, väg- och järnvägar ska ansluta till sjöfart och flyg. Sjöfart hanterar över hälften av Sveriges varuimport och export, och flyget är viktigt för att binda ihop Sverige med omvärlden.

Sveriges bristande internationella flygtillgänglighet är en nackdel för investeringsklimatet. Nyligen redovisade Swedavia att Arlanda tappar mark; mellan 2018 och 2023 har antalet flyg och flyglinjer till Arlanda från utlandet minskat med 25 procent. Motsvarande utveckling återfinns inte i vårt närområde. En bidragande orsak till detta är den svenska flygskatten som infördes 2018.

Sverige har en underhållsskuld på befintliga vägar och järnvägar som enligt Trafikverket uppgår till cirka 127 miljarder kronor och det påverkar företagens konkurrenskraft. Svenskt Näringsliv välkomnar därför regeringens prioritering av satsningar på infrastruktur för gods, pendling och underhåll samt stärkt kostnadskontroll.

Växande befolkning, ekonomisk tillväxt och omställning kräver ytterligare satsningar på upprustning och mer kapacitet i transportsystemet, särskilt i järnvägssystemet. Sverige bör öppna upp för alternativa finansierings- och genomförandeformer för ny infrastruktur.

Författare:

Jonas Frycklund
Johan Lidefelt

